

УДК 330.332; DOI: 10.31388/2519-884X-2018-38-115-121

*Кацан А.М., начальник відділення
Хмельницької філії АТ «Укресімбанк», здобувач
Подільський державний аграрно-технічний університет,
(м. Кам'янець-Подільський)*

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

В статті досліджувався сучасний стан залучення прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та визначалися можливі шляхи нарощування обсягів і покращення інвестиційної привабливості з метою забезпечення економічного розвитку. Проведено аналіз прямих іноземних інвестицій у сільському господарстві та рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах України.

Ключові слова: інвестиції, сільське господарство, іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, прибуток, економіка.

JEL code classification: G11

*Katsan A.M.,
Head of department Khmelnytsky branch of JSC "Ukreximbank", Getter
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail : vitaminn@meta.ua*

DIRECT FOREIGN INVESTMENT IN THE AGRICULTURAL OF UKRAINE

Abstract.

***Formulation of the problem.** Taking into account the fact that Ukraine's economy is at the stage of transition from renewable growth to a new cycle of development, the problem of establishing sufficient investment objectives for the future sustainable development of the national economy and achieving the parity between the short-term interests of private foreign investors and the received foreign investments becomes a matter of urgency. long-term effects for national and agricultural economy and the population of Ukraine as a whole.*

***Setting objectives.** The main task is to study the current state of attracting foreign direct investment in the agricultural sector and to identify possible ways to increase volumes and improve investment attractiveness in order to ensure economic development.*

***The main results.** The investment climate in the agricultural sector is unfavorable and this is the main reason for the lack of strategic foreign investments. This leads to the expectation of strategic investors, especially in terms of attracting medium and large capital, and there is an uncertainty about further cooperation from investors who have already invested in the Ukrainian rural economy.*

To further improve the investment climate in Ukraine, the current issue is the improvement of the legal and organizational framework for improving the effective mechanisms of ensuring a favorable in-vestibular climate and forming the basis for preserving and improving the competitiveness of the domestic economy. Also, steps are being taken to promote the sustainable development of the Ukrainian economy and the activization of investment activity.

***Conclusions.** Direct foreign investments are aimed at exporting the country, enabling the company to expand its sales network and thus expand the range of goods sold on foreign markets to a greater extent than if all trade were made through exports. The unfavorable investment climate in Ukraine is the main reason for the lack of strategic foreign direct investment. It holds back potential investors, especially in terms of attracting medium and large capital, there is an uncertainty about further cooperation from investors who have already invested in agriculture in Ukraine. The deterioration of the investment climate in Ukraine is due to the expansion and reduction of privileges for foreign investors, that is, with a low level of protection of their commercial interests at different stages of investment activity development.*

***Key words:** investments, agriculture, foreign investments, investment attractiveness, inflow, economy.*

Постановка проблеми. У статті проаналізовано тенденції розвитку іноземного інвестування сільського господарства за 2010-2017 рр. Виявлено на основі статистичного аналізу динаміки показників тенденцію зменшення обсягів залучених прямих іноземних інвестицій, їх частки у валовій доданій вартості, валовому прибутку сільського господарства та у структурі капітальних інвестицій не досягає 2% та прояви поступового погіршення передумов для активізації процесів іноземного інвестування сільського господарства. Визначено, що головною причиною відсутності стратегічних іноземних інвестицій в сільському господарстві України є малоприятливий інвестиційний клімат.

За результатами дослідження обґрунтовано висновок, що іноземне інвестування є одним із дієвих інструментів для розвитку сільського господарства та забезпечення його конкурентоспроможності. На сьогодні іноземні інвестиції через незначні їхні масштаби не мають суттєвого впливу на стан його функціонування і не сприяють розв'язанню пріоритетних завдань розвитку аграрного сектора економіки. Зарубіжні джерела інвестування не можуть відігравати ролі головного важеля економічного зростання, але за умови їх обґрунтованого й раціонального використання навіть незначні надходження сприятимуть поживленню сільськогосподарського виробництва, підвищенню його ефективності.

Враховуючи те, що економіка України перебуває на етапі переходу від відновлювального зростання до нового циклу розвитку, надзвичайної актуальності набуває проблема закладення достатнього інвестиційного фундаменту для майбутнього сталого розвитку національної економіки та досягнення паритету між короткостроковими інтересами приватних іноземних інвесторів і одержанням довгострокових ефектів для національного і сільського господарства та населення України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки досліджено в працях відомих вчених-економістів, зокрема в роботах Дж. Бейли, І. Бланк, А. Дука, М. Портера, А. Стрікланда, А. Томпсона та ін.

Сучасні проблеми, методологічні засади та стан прямих іноземних інвестицій стали об'єктом дослідження вітчизняних науковців Ю.О. Лупенка, П.І. Гайдуцького, С.М. Кваши, М.Я. Дем'яненка, М.І. Кісіля, В.Я. Месель-Веселяка, Б.С. Пасхавера, П.Т. Саблука, В.Г. Андрійчука, А.А. Пересади, Я.В. Березного, Я.А. Жаліло, А.П. Павлюка та ін.

Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання оцінювання факторів впливу та умов формування інвестиційної привабливості економіки України для іноземного інвестора, узгодження інтересів зацікавлених сторін.

Постановка завдання. Основним завданням є дослідження сучасного стану залучення прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та визначення можливих шляхів нарощування обсягів і покращення інвестиційної привабливості з метою забезпечення економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З позиції платіжного балансу пряме іноземне інвестування – це будь-яке надання кредиту чи придбання власності зарубіжного підприємства, певна частка якого перебуває у власності резидентів країни-інвестора. У більш широкому контексті іноземні інвестиції слід розглядати як елемент залучення сукупного іноземного капіталу для здійснення економічних перетворень. Але для цього прямі іноземні інвестиції повинні надходити у вигляді техніки, технологій, ноу-хау, патентів для проведення реконструкції і модернізації сільського господарства та матеріальних коштів. Прямі іноземні інвестиції заохочують експорт країни, дають змогу підприємству розширити свою мережу збуту і таким чином розширити асортимент товарів, які продаються на закордонних ринках, більшою мірою, ніж якби вся торгівля здійснювалася через експорт.

Світовий досвід переконує, що для макроекономічної стабілізації країн з перехідною економікою та їх інтеграції у світову економіку необхідні інвестиції в економіку країни на рівні 19-25% ВВП [3].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, що фактично надійшли в Україну починаючи з 2010 р. збільшилась на 151,1 млн. дол. США, або тільки на 0,25% та на кінець 2017 р. становили 39144,0 млн. дол. США.

Якщо розглянути обсяги інвестицій в гривневому еквіваленті ми бачимо збільшення в 3,24 рази, що відбулось через знецінення національної валюти та нестабільність грошово-кредитної політики національного банку

України.

Динаміку зміни обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України відобразимо на рис.1.

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України

*Джерело: побудовано автором на основі [3]

Як видно із рис.1 в динаміці спостерігається тенденція росту з 2010 р. до 2014 р., далі до 2016 р. зменшення обсягів інвестування та відновлення незначного зростання у 2017 р.

В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів та інвестиційної кризи в Україні, іноземний капітал у формі прямих і порт-

фельних інвестицій є одним із джерел фінансування, яке дає можливість покривати тимчасові потреби вітчизняного сільськогосподарського виробника у фінансах. В реальному секторі економіки України лідирує сільське господарство, а тому розглянемо обсяги ПІІ у цій сфері на основі даних табл. 1.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) у сільському господарстві України, млн дол. США

	Роки								Відношення 2017 р. до 2010 р.,%
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
ПІІ в економіку України, млн дол. США	38992,90	45370,00	48197,60	51705,30	53704,00	40725,40	36154,50	39144,0	1,01
ПІІ в сільське, лісове та рибне господарство, млн дол. США	669,20	719,50	725,30	717,80	776,90	617,00	502,20	586,20	0,88
Середньозважений офіційний курс гривні за 100 доларів США, грн	793,56	796,76	799,10	799,30	1188,67	2184,47	2555,13	2659,66	3,35
ПІІ в економіку України, млн грн	309432,06	361490,01	385147,02	413280,46	638363,34	889634,15	923794,48	1041097,31	3,36
Сільське, лісове та рибне господарство, млн грн	5310,50	5732,69	5795,87	5737,38	9234,78	13478,18	12831,86	15590,93	2,94
Частка ПІІ сільського, лісового та рибного господарства у загальних ПІІ	1,7162	1,5858	1,5048	1,3883	1,4466	1,5150	1,3890	1,5567	0,91

Фінансові результати до оподаткування підприємств млн. грн	54405,7	118605,6	75670,2	11335,7	-564376,8	-348471,7	69887,8	236952,1	4,36
У тому числі: сільське, лісове та рибне господарство млн. грн	17 291,8	25 565,9	26 992,7	15 147,3	21 677,4	103 137,6	91 109,5	69 344,1	4,01
Відношення ПП до фінансового результату до оподаткування	0,18	0,33	0,20	0,03	-0,88	-0,39	0,08	0,24	1,35
Чистий прибуток (збиток) підприємств млн. грн.	13 906,1	67 797,9	35 067,3	-22 839,7	-590066,9	-373516	29705	168752,8	12,14
у тому числі: сільське, лісове та рибне господарство млн. грн	17170,5	25341,3	26787,2	14984,5	21481,3	102849,1	90613,2	68858,5	4,01
ВВП (у поточних цінах), млрд. дол. США.	136,013	163,16	175,781	183,31	133,503	91,031	93,270	112,154	0,83
ВВП (у поточних цінах), млрд. грн.	1079,345	1299,994	1404,666	1465,197	1586,91	1988,545	2383,17	2982,915	2,76

* Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [3].

Дані табл. 1 свідчать про те, що за аналізований період сума іноземних інвестицій в сільському господарстві зменшилась на 12%, що говорить про відтік іноземного капіталу з галузі. Обсяги ПП у сільське господарство України за період 2010-2017 рр. були дуже незначними, а їх частка в загальних обсягах ПП коливалась в межах 1,39-1,72 %.

Якщо на основі даних табл. 1 розглянути динаміку чистого прибутку підприємств, яка безперечно є позитивною, чистий прибуток у 2017 р. у порівнянні із 2010 р. зріс на 12,14 разів. У сільському господарстві тенденція зростання теж спостерігається 4,01 рази, що в свою чергу свідчить про позитивну динаміку, та стабілізаційні процеси в економіці. Слід зауважити, що чистий прибуток підприємств сільського господарства складає 40,80 % загального чистого прибутку та впливає на ефективність виробництва продукції та інвестиційну привабливість.

Аналізуючи проблематику нестабільного приросту прямих капітальних інвестицій, яка ґрунтується на нестабільності національної валюти і грошово-кредитної політики, слід відзначити основні чинники: недосконала законодавча база, відсутність макроекономічної стабільності, високі ризики та невизначеність ринкового середовища, податковий тиск, відсутність повноцінного ринку землі та інші чинники, що негативно впливають на інвестиційну привабливість України. За таких умов інвестиційні проекти в Україні

вважаються привабливими за забезпечення річної дохідності інвестицій понад 35–40% [4]. (табл. 2).

Як видно із даних табл. 2 видно, що у звітному році ефективним є виробництво всіх видів продукції рослинництва та основних видів продукції тваринництва, за виключенням баранини і яєць. Рівень рентабельності у рослинництві по окремих видах продукції коливається в межах від 10 до 41,3%, а в тваринництві від -39,6 до 26,9. Тобто ефективність виробництва по видах продукції значно відрізняється, виходячи із фактичного рівня рентабельності, то на даний час інвесторів цікавить вирішення соняшнику.

До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 25,6 %, Нідерланди – 16,1%, Російська Федерація – 11,7%, Велика Британія – 5,5%, Німеччина – 4,6%, Віргінські Острови (Брит.) - 4,1%, і Швейцарія – 3,9%, тобто можна зауважити про спекулятивний характер іноземних інвестицій.

Отже інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки малосприятливий і це є головною причиною відсутності стратегічних іноземних інвестицій. Це зумовлює вибірковою позицію стратегічних інвесторів, особливо у плані залучення середнього й великого капіталу, спостерігається невпевненість у подальшому співробітництві з боку інвесторів, що вже вклали свої кошти в сільське господарство України.

Таблиця 2

Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах, %

	Продукція сільського господарства	У тому числі												
		продукція рослинництва	з неї					продукція тваринництва	з неї					
			зерно	насіння соняшнику	цукрові буряки (фабричні)	картопля	овочі відкритого ґрунту		м'ясо великої рогатої худоби	м'ясо свиней	м'ясо овець та кіз	м'ясо птиці	молоко	яйця
2010	21,1	26,7	13,9	64,7	16,7	62,1	23,5	7,8	-35,9	-7,8	-29,5	-4,4	17,9	18,6
2011	27,0	32,3	26,1	57,0	36,5	17,7	9,9	13,0	-24,8	-3,7	-39,6	-16,8	18,5	38,8
2012	20,5	22,3	15,2	45,8	15,7	-21,5	-6,8	14,3	-29,5	2,0	-40,0	-7,2	2,3	52,6
2013	11,2	11,1	1,5	28,5	2,7	23,0	7,0	11,3	-43,3	0,2	-42,8	-10,0	13,6	47,6
2014	25,8	29,2	25,8	36,5	17,9	9,2	16,7	13,4	-35,9	5,6	-52,2	-15,4	11,0	58,8
2015	43,1	80,5	28,2	24,2	47,5	...	-17,9	12,7	-29,6	-6,1	12,6	60,9
2016	37,8	63,0	24,3	-3,2	19,7	...	-24,8	-4,5	-35,2	5,0	18,2	0,5
2017	25,0	41,3	12,4	10,0	15,6	...	3,4	3,5	-39,6	7,0	26,9	-9,0

* Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [3].

Проте слід зазначити позитивні зміни, так за результатами рейтингу Doing Business 2018 Україна піднялась на +4 пункти і посіла 76 позицію зі 190 країн світу. Найбільший прогрес Україна продемонструвала у таких складових рейтингу: +105 пунктів (за 140-го на 35-те місце) по компоненту «одержання дозволів на будівництво» — завдяки зменшенню пайової участі в Києві з 10 до 2% та зниженню вартості послуг з технагляду; + 41 пункт по «сплаті податків» за зменшення та уніфікацію ставки ЄСВ.

Крім того, у рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018 Україна покращила свої позиції на 4 пункти і зайняла 81 місце серед 137 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2016/2017 – 85 місце серед 138 країн).

Також, слід відзначити, що у рейтингу агентства Moody's Investors Service Україна покращила свій кредитний рейтинг в міжнародному економічному списку. Він змінився з Саа3 до Саа2, що означає зміна прогнозу зі «стабільного» на «позитивний». Так, на поліпшення показників вплинуло проведення структурних реформ в Україні, що допомогло Україні впоратися з борговим навантаженням і поліпшити позиції на зовнішніх ринках.

Незважаючи на певні позитивні моменти інвестиційний клімат в Україні для іноземних інвесторів на даний момент є досить ризиковий. А відсутність іноземних вкладень, та їх неефективне використання не сприяють технологічному оновленню сільськогосподарського виробництва і не впливають на загальний стан галузі.

Для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Також, здійснюються кроки, що сприятимуть стабільному розвитку економіки України та активізації інвестиційної діяльності.

Інвестиційні проекти із залученням іноземних інвесторів, щодо яких останні претендують на одержання додаткових податкових, митних, кредитних пільг та страхових гарантій, мають сприяти створенню нових робочих місць на підприємствах, у які здійснюються інвестиції; супроводжуватися впровадженням сучасних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних видів технологій; сприяти зниженню енергоспоживання на

одиницю продукції; бути орієнтованими на найраціональніше використання сировинної бази сільського господарства. Продукція підприємств з іноземними інвестиціями має бути конкурентоспроможною на міжнародних ринках. У розвинутих країнах світу вільних інвестиційних ніш практично немає, тоді як у сільському господарстві нашої країни вони є, причому в усіх регіонах. У цьому на сьогодні наша перевага. Для залучення іноземних інвестицій необхідно розв'язати проблеми макроекономічної стабілізації й активізувати дію усіх важелів економічного регулювання інвестиційної діяльності.

Стимулювання надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України повинно стати ключовим елементом державної політики та включати удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності; прозорість процесу приватизації; стимулювання залучення інвестицій в інтелектуальний капітал; розвиток корпоративного управління; формування позитивного іміджу країни для закордонних інвесторів.

Висновки. Прямі іноземні інвестиції заохочують експорт країни, дають змогу підприємству розширити свою мережу збуту і таким чином розширити асортимент товарів, які продаються на закордонних ринках, більшою мірою, ніж якби вся торгівля здійснювалася через експорт. Малосприятливий інвестиційний клімат в Україні є головною причиною відсутності стратегічних прямих іноземних інвестицій. Він стримує потенційного інвесторів, особливо у плані залучення середнього й великого капіталу, спостерігається невпевненість у подальшому співробітництві з боку інвесторів, що вже вклали

свої кошти в сільське господарство України. Погіршення інвестиційного клімату в Україні пов'язано з розширенням та згортанням пільг для іноземних інвесторів, тобто з низьким рівнем захисту їх комерційних інтересів на різних етапах розвитку інвестиційної діяльності.

Також негативний вплив на інвестиційний клімат чинили такі фактори, як загальний незадовільний рівень соціально-економічного розвитку національної економіки, зокрема, низький рівень життя населення; неефективна галузева структура залучення іноземних інвестицій, де частка високотехнологічних та наукоємних виробництв протягом досліджуваного періоду була мінімальною; неоптимальна структура надходження інвестиційних ресурсів, результатом чого стала висока залежність від незначного числа зарубіжних країн-інвесторів та поглиблення нерівномірності соціально-економічного розвитку України.

Невирішеність цих проблем призводить до негативних наслідків як для іноземних інвесторів, які втрачають прибутки і змушені йти з українського ринку, так і для держави у цілому внаслідок погіршення інвестиційного іміджу, скорочення робочих місць та зниження рівня життя населення. Розглянуті проблеми іноземного інвестування в Україні потребують нагального прийняття відповідних рішень та реальних кроків від органів державної влади, які мають бути націлені на досягнення паритету між інтересами приватних іноземних інвесторів та одержанням довгострокових ефектів для національного господарства в цілому і населення України.

Список літератури:

1. Бережний Я.В. Щодо напрямів удосконалення політики запровадження національних проектів в Україні: Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень, 2013. 9 с. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1170/>.
2. Безп'ята І.В. Особливості залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. № 4. С. 67-71.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Сільське господарство у 2016 році збереже пріоритетність інвестицій URL: http://www.agroperspectiva.com/ru/press_release/14304.
5. Чернишова Л.О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні. *Бізнес Інформ*. 2013. № 2. С. 87-90.
6. Назаренко І.М. Аналіз інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіонів України. *Проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 136-143.
7. *Корепанов Г.С.* Статистичне оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України.. Національна академія статистики, обліку та аудиту. Київ, 2015
8. Єріна А.М. Міжнародні рейтинги: статистичні аспекти обчислення та застосування. Частина I. Індекси економічної свободи та глобальної конкурентоспроможності. *Статистика України*. 2016. № 3. С. 56-64.

9. Ковтун Н.В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика. К.: ІМЕКС, 2005.

10. Глуха Г.Я. Прямі іноземні інвестиції у контексті економічного зростання. *Економічний нобелівський вісник*. 2016. № 1 (7). С. 113–121.

Reference:

1. Bereznyi Ya.V. (2013) Shchodo napriamiv udoskonalennia polityky zaprovadzhennia natsionalnykh proektiv v Ukraini: Analychna zapyska. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, 9 p. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1170/> [in Ukrainian]

2. Bezpiata I.V. (2016) Osoblyvosti zaluchennia inozemnykh investytsii v ahraryni sektor ekonomiky. *Ekonomika i suspilstvo*. Vyp. № 4, p. 67-71 [in Ukrainian]

3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]

4. Silske gospodarstvo u 2016 rotsi zberezhe priorytetnist investytsii URL: http://www.agroperspectiva.com/ru/press_release/14304 [in Ukrainian]

5. Chernyshova L.O. (2013) Osoblyvosti zaluchennia ta stymulivannia inozemnoho investuvannia v Ukraini. *Biznes Inform*. № 2, p. 87-90 [in Ukrainian]

6. Nazarenko I.M. (2015) Analiz investytsiinoho zabezpechennia silskohospodarskykh pidpriemstv rehioniv Ukrainy. *Problemy ekonomiky*. № 4, p. 136-143 [in Ukrainian]

7. Korepanov H.S. (2015) Statystychne otsiniuvannia investytsiinoi pryvablyvosti rehioniv Ukrainy.. *Natsionalna akademiia statys-tyky, obliku ta audytu*. Kyiv [in Ukrainian]

8. Ierina A.M. (2016) Mizhnarodni reitynhy: statystychni aspekty obchyslennia ta zastosuvannia. Chastyina I. Indeksy ekonomichnoi svo-body ta hlobalnoi konkurentospromozhnosti. *Statystyka Ukrainy*. № 3, p. 56-64 [in Ukrainian]

9. Kovtun N.V. (2005) Statystychne doslidzhennia investytsiinoho protsesu ta investytsiinoi diialnosti: teoriia, metodolohiia, prakty-ka. K.: ІМЕКС [in Ukrainian]

10. Hlukha H.Ia. (2016) Priami inozemni investytsii u konteksti ekonomichnoho zrostannia. *Ekonomichnyi nobelivskyi visnyk*. № 1 (7), p. 113–121 [in Ukrainian]